

Protocol Dyslexie

Naam notitie/procedure/afspraak	Protocol Dyslexie
Eigenaar/portefeuillehouder	Wim Krijbolder
Versienummer	2.0 16-10-2014
Status document (concept, voorstel, besloten, vastgesteld)	Vastgesteld door MR
Datum laatste statuswisseling	16-10-2014

Inhoudsopgave

	Pagina
1.0 Kader	3
1.1 Wat is dyslexie?	4
1.2 De begeleiding van een leerling met dyslexie op het Pius X - College	4
1.3 De begeleiding van dyslexie in de klas (= basisondersteuning) en rooster toetslokaal	4
2.0 Specifieke ondersteuningsbehoefte	6
2.1 De volgkaart dyslexie en contact met ouders	7
2.2 Centrale toetsweken, het schoolexamen (SE) en het centraal examen (CE)	7
2.3 Dyslexiepas en begeleiding	8
2.4 Externe begeleiding	8
3.0 Vrijstelling of alternatieve invulling van Frans en/of Duits voor leerlingen met dyslexie	9
3.1 Stappenplan	10

Bijlagen

1. Achtergrond van de wettelijke mogelijkheden voor respectievelijk VMBO en H/V	12
2. Volgkaart dyslexie	22
3. Schematische samenvatting	24

1.0 Kader

De school biedt ondersteuning aan leerlingen die dat nodig hebben. Het bevoegd gezag stelt bij plaatsing voor iedere leerling een ontwikkelingsperspectief vast en stelt vast of de leerlingen zich ontwikkelen conform het ontwikkelingsperspectief en maakt naar aanleiding hiervan beredeneerde keuzes.

Voor het Pius X-College geldt dat een lichte mate van dyslexie wordt gerekend tot de beperkingen die op onze school door de basisondersteuning worden afgedekt. Binnen elk kernteam is voldoende specifieke bekwaamheid om de basisondersteuning te leveren. Waar mogelijk zal de school lichte ondersteuning op maat leveren, die aansluit bij de specifieke hulpvraag van de leerling. In elk kernteam is een gedragsdeskundige aanwezig die erop toeziet of er sprake is van lichte ondersteuning. Het tegengaan van afstroom en het bevorderen van doorstroom naar een hogere leerweg zijn daarbij belangrijke doelen, evenals het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten.

Leerlingen met de diagnose dyslexie kunnen aanspraak maken op extra faciliteiten. Deze zijn neergelegd in dit protocol dyslexie.

Het behoort tot de taak van de ouders om een officiële dyslexieverklaring aan te leveren.

1.1 Wat is dyslexie?

“Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau” (SDN, 2008). In de praktijk betekent dit dat een leerling in een laag tempo en met veel fouten blijft lezen en/of spellen, ondanks dat er sprake is geweest van extra uitleg en oefening. Dyslexie kan in allerlei vormen en mate voorkomen, bij alle niveaus van intelligentie. Geen leerling met dyslexie is hetzelfde. Elke leerling maakt zijn eigen typische fouten. Als een leerling weinig fouten maakt, gaat deze nauwkeurigheid vaak ten koste van het tempo of het begrip. Naast problemen die direct te maken hebben met lezen en/of spellen, kunnen leerlingen ook problemen ervaren als moeite met aandacht en concentratie, faalangst en een negatief zelfbeeld.

1.2 Begeleiding van een leerling met dyslexie op het Pius X - College

We gaan uit van het gegeven dat dyslexie een hardnekkige stoornis is, die niet verholpen kan worden. Wel kan de leerling worden geholpen om goed met zijn stoornis om te gaan en er zo min mogelijk last van te ondervinden. ‘Goed omgaan met’ betekent dat een leerling weet wat zijn of haar moeilijkheden en sterke kanten zijn en zich inzet om, ondanks de problemen, toch de gewenste doelen te bereiken. Vanuit school wordt de leerling hierbij ondersteund. De docenten, in wiens lessen de leerlingen het grootste gedeelte van de week aanwezig zijn, zijn op de hoogte van de dyslexie en de afspraken die gelden voor deze leerling.

We beschikken over een toetslokaal waar leerlingen van de afdelingen 3-4TG, H en V met dyslexie proefwerken kunnen maken.

1.3 De begeleiding van dyslexie in de klas (= basisondersteuning) en rooster toetslokaal

Het is belangrijk dat er binnen de vaksectie regelmatig wordt gesproken over didactiek, toetsing en beoordeling. Verder is het wenselijk dat docenten met leerlingen bespreken wat de dyslexie betekent voor hun vak. Voor de uitwerking van de begeleiding (in de klas) verwijzen wij naar de werkdocumenten per leerweg waarin dieper ingegaan wordt op de specifieke begeleiding.

We beschikken over een toetslokaal waar leerlingen van de afdelingen 3-4TG, H en V met dyslexie proefwerken kunnen maken. Deze leerlingen maken hun toetsen in een

afzonderlijk lokaal, met eigen surveillanten en een afzonderlijk rooster. Dit rooster is zo in elkaar gestoken, dat de dyslectische leerlingen hun toetsen kunnen maken in hetzelfde lesuur als waarop de overige leerlingen hun toets maken. Dit rooster ziet er als volgt uit.

1e uur is van 8.10 tot 9.10 uur

2e uur is van 9.10 tot 10.10 uur

3e uur is van 10.10 tot 11.10 uur

4e uur is van 11.10 tot 12.10 uur

5e uur voor de onderbouw is van 12.20 tot 13.20 uur

5e uur voor de bovenbouw is van 12.00 uur tot 13.00 uur

6e uur van 13.20 tot 14.20 uur

7e uur van 14.20 tot 15.20 uur

8e uur van 15.20 tot 16.20 uur

In de procedure die hiervoor is opgesteld, heeft de leerling een actieve rol.

- Minstens 1 week van te voren geeft de docent een proefwerk op.
- De **leerling** meldt dit via een mailtje bij de verantwoordelijke onderwijsassistent die de proefwerken coördineert.
- De docent levert het proefwerk met eventuele hulpmiddelen zo snel mogelijk. doch **uiterlijk twee dagen voor afname** van de toets in een envelop in het postvak van de onderwijsassistent.
- Op de envelop staat de naam van de leerling, de klas, het vak , dag en tijdstip van de toets, welk(e) hulpmiddel(en) de leerling mag gebruiken en de naam van de docent.
- De onderwijsassistent zorgt ervoor dat de surveillant de toets krijgt.
- De surveillant zorgt ervoor dat de toets weer in het postvak van de docent terecht komt.

2.0 specifieke ondersteuningsbehoefte

Leerlingen met een specifieke hulpvraag op het gebied van dyslexie, kunnen naar behoefte van onderstaande faciliteiten gebruik maken:

Onderwerp	VMBO	HAVO-VWO
Het gebruik van een laptop met spellingcontrole bij schrijfoopdrachten/toetsen van Nederlands, Engels, Frans en Duits	X	X
Daarnaast aangepaste beoordeling van spelling bij Nederlands, Engels, Frans en Duits	X	
Het voorlezen van toetsen door Kurzweil	X	X
Het gebruik van ingesproken studieboeken	X	X
Geen onvoorbereide leesbeurten	X	X
Extra tijd; er zijn afzonderlijke afspraken gemaakt (zie bijlage);	X	X
Het gebruik van een woordenboek bij Nederlands, Engels, Frans en Duits (m.u.v. begrips- en spellingtoetsen);	X	X
Maximaal één toets van Engels, Frans of Duits op één dag	X	
Vrijstelling van een moderne vreemde taal (alleen bij hoge uitzondering mogelijk in 4-6 atheneum en 2 VMBO-TG)	X (2TG)	X (4-6 atheneum)
Alle toetsen worden, net als bij het centraal examen, standaard in Arial 12 aangeboden. Een vergroting is niet mogelijk.	X	X

De specifieke ondersteuningsbehoeften van een dyslectische leerling worden vastgelegd op de volgkaart dyslexie.

2.1 De volgkaart dyslexie en contact met de ouders

Het behoort tot de taak van de ouders om een officiële dyslexieverklaring aan te leveren.

De specifieke ondersteuningsbehoefte wordt vastgesteld in een gesprek tussen de mentor en de leerling. Per vak kan worden aangegeven of extra ondersteuning noodzakelijk is. De volgende input kan hiervoor worden gebruikt:

- informatie van de basisschool/voorgaande leerjaren (onderwijskundig rapport, vragenlijst basisschool, volgkaart);
- informatie van de ouders (oudercontact, jaarlijkse vragenlijst ouders);
- ervaringen tijdens de dyslexiebegeleiding;
- advies van vakdocenten.

Ondersteuningsbehoefte wordt vastgelegd en geëvalueerd met behulp van de volgkaart dyslexie (zie bijlage). Deze wordt door de dyslexiebegeleider ingevuld na de dyslexiebegeleiding en vervolgens jaarlijks in november, door de mentor met de leerling. Jaarlijks bespreekt de mentor met de leerling of de ondersteuning afdoende is geweest of eventueel aangepast moet worden.

Bij de eerste ouderavond wordt de volgkaart besproken en ondertekend door leerling, ouders en mentor.

Ouders van eerste klassers krijgen een vragenlijst toegestuurd om de begeleiding te evalueren.

2.2 Centrale toetsweken, het schoolexamen (SE) en het centraal examen (CE)

Tijdens centrale toetsweken en schoolexamenweken krijgen alle dyslectische leerlingen een apart rooster. De toetsen worden in een apart lokaal afgenomen, waarbij de leerlingen altijd extra tijd (20% extra tijd) krijgen toegewezen.

Voor het organiseren van faciliteiten voor het centraal examen wordt gebruik gemaakt van de meest recente volgkaart. Bij het centraal examen zijn mogelijk:

- BB/KB: extra tijd en ingesproken digitaal examen;
- TG, H en V: extra tijd, laptop met spellingcontrole voor schrijfopdrachten Nederlands en Engels, ingesproken examen via Daisy of Kurzweil.

Ingevulde volgkaarten worden verwerkt in een overzicht, dat voor alle docenten toegankelijk is. Vragenlijsten en volgkaarten zijn beschikbaar voor alle docenten en ook per leerling in te zien via SOM.

Met leerlingen die op grond van een andere handicap/beperking recht hebben op (examen)faciliteiten wordt eveneens een volgkaart ingevuld.

2.3 Dyslexiepas en begeleiding op school

Alle leerlingen met een dyslexieverklaring ontvangen een dyslexiepas en krijgen in de brugklas een periode dyslexiebegeleiding aangeboden. Daarin wordt onder andere aandacht besteed aan het omgaan met dyslexie, een goede studie-aanpak, het gebruik van hulpmiddelen. In het tweede leerjaar worden er terugkombijeenkomsten georganiseerd, in hogere leerjaren blijft de dyslexiebegeleider het aanspreekpunt, op verzoek.

2.4 Externe begeleiding

We constateren dat er soms dyslectische leerlingen kunnen zijn bij wie de handicap zo hardnekkig is dat meer begeleiding nodig is. Het Pius X-College kent geen vorm van één op één begeleiding, oefenen op leestempo of inslijten van regels. Hiervoor zijn ouders aangewezen op een externe instantie. Ons standpunt is dat deze leerlingen op de basisschool vaak langdurig geoefend hebben met deze programma's. Op het VO breekt een andere (leeftijds-)fase aan. Bovendien is met de diagnose aangetoond dat de problematiek hardnekkig is. Daardoor is er weinig rendement op dat gebied te verwachten en achten wij het meer zinvol om te compenseren.

Indien ouders kiezen voor behandeling door een externe deskundige, willen we hier op school zo goed mogelijk over geïnformeerd worden om de aanpak af te stemmen.

3.0 Vrijstelling of alternatieve invulling van Frans en/of Duits voor leerlingen met dyslexie

Bij hoge uitzondering is het mogelijk dat een leerling met dyslexie geen Frans of Duits volgt, of een alternatief programma daarvoor volgt. De mogelijkheden zijn verschillend binnen de verschillende leerwegen en -jaren.

Vrijstelling of alternatieve invulling mogelijk?	Leerweg
Hier worden geen examens in een tweede moderne vreemde taal afgenomen. Er wordt in de onderbouw wel een cursus Duits aangeboden. Vrijstelling is dus niet aan de orde.	VMBO: 1-4BB/KB
Frans óf Duits moet gevolgd worden. Omdat er geen kerndoelen zijn geformuleerd, is wel een alternatieve invulling van het vak mogelijk.	VMBO: 1-2 TG
er zijn voldoende keuzemogelijkheden binnen de sectoren zónder Frans of Duits, dus er is geen vrijstelling geregeld	VMBO: 3-4 TG
Frans én Duits moet gevolgd worden. Omdat er geen kerndoelen zijn geformuleerd, is wel een alternatieve invulling van het vak/beide vakken mogelijk.	HAVO-VWO 1-3
door een ander profiel dan C&M te kiezen, kan de leerling Frans en Duits vermijden.	HAVO 4-5
Gymnasium: er is geen vrijstelling geregeld, omdat de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt. Atheneum: vrijstelling van Frans of Duits is toegestaan. Een ander vak met voldoende studielast (440u) komt daarvoor in de plaats.	VWO 4-6
Concreet is vrijstelling van Frans of Duits binnen onze school alleen mogelijk in 2TG en in 4-6 Atheneum.	VMBO: 2TG VWO: 4-6 Atheneum

De genoemde vrijstellingen of mogelijkheden voor alternatieve invulling van Frans of Duits die het Pius X - College biedt zijn in overeenstemming met datgene dat de wet regelgeving hierover zegt. Zie hiervoor bijlage 2.

3.1 Stappenplan

1. Signaal komt bij teamleider. Deze be vraagt leerling, ouders, mentor, (taal)docenten, dyslexiebegeleider naar last;
2. Ouders doen een schriftelijk verzoek aan de teamleider, met motivatie voor vrijstelling van Frans of Duits. Voor vrijstelling in 2TG kan eind klas 1TG of in de loop van 2TG een verzoek worden gedaan, voor vrijstelling vanaf 4 atheneum kan vanaf eind 3V een verzoek worden gedaan;
3. Teamleider bespreekt verzoek en voorwerk met mentor en gedragsdeskundige;
4. Gedragsdeskundige onderzoekt of vrijstelling legitiem is:
 - De leerling zit op het juiste niveau (capaciteiten, werkhouding, inzet en motivatie) en heeft voldoende compensatiemogelijkheden. Hierbij is de input van alle docenten van belang. De taal docenten wordt nadrukkelijk om advies gevraagd;
 - De leerling ondervindt forse hinder van zijn dyslexie, dermate dat het behalen van het niveau dat bij de capaciteiten past, in gevaar is of dreigt te komen. De leerling heeft een grote achterstand op technisch lezen en/of spellen en/of heeft grote last van automatiseringsproblemen. De cijfers zijn onvoldoende en/of andere vakken komen in het geding, omdat het huiswerk en leren uitzonderlijk veel tijd en moeite kost. Studietips en de inzet van hulpmiddelen leveren onvoldoende ondersteuning op.

Hierbij kan gebruik gemaakt worden van gegevens basisschool, dyslexieonderzoek, volgkaart dyslexie en vragenlijst ouders, evaluatie dyslexiebegeleiding, cijfers, observatie vakdocenten, SOM. Indien nodig, kan aanvullend groepsonderzoek plaatsvinden (gesprek, DAT, technisch lezen en spellen, PMT-K2, NPV-J, vragenlijst studiegewoonten);

5. Gedragsdeskundige, mentor en teamleider nemen een besluit;
6. Bij het besluit tot vrijstelling stelt de gedragsdeskundige een formulier op, specifiek voor deze leerling. Dit formulier wordt ondertekend door ouder(s)/verzorger(s) en teamleider. Teamleider legt dit vast in SOM en informeert docenten, sectie- en clusterleider, decaan en evt. bovenbouwteamleider (HV). Gedragsdeskundige legt dit vast in overzicht dyslexie;
7. Een kopie van het formulier gaat ook naar de inspectie.

Van belang

- Een leerling met dyslexie die vrijstelling of een alternatieve invulling voor een moderne vreemde taal krijgt, kan dit vak in hogere leerjaren niet meer volgen. Dit geldt ook wanneer een leerling dispensatie krijgt in de bovenbouw atheneum en alsnog afstroomt naar de Havo;
- Wanneer een leerling kiest voor vrijstelling voor Frans of Duits in 2TG, ligt die keuze vast. Het is niet mogelijk om gedurende het schooljaar te wisselen tussen Frans en Duits;
- Bij vrijstelling telt het betreffende vak niet mee bij de overgang naar het volgende leerjaar. Het vak dat ervoor in de plaats komt, telt wel mee.
- Tussen het moment van het indienen van een verzoek om vrijstelling en het besluit hierover, ligt maximaal een termijn van zes weken.

Bijlage 1

Achtergrond van de wettelijke mogelijkheden voor respectievelijk VMBO en H/V

Bron: Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs 2013 - Hoofdstuk 11/Wet en regelgeving.

11 [WET- EN REGELGEVING]

Voor leerlingen met dyslexie kan het nodig zijn dat ze gebruikmaken van hulpmiddelen of faciliteiten om het onderwijs op hun eigen niveau te volgen. In sommige gevallen is het nodig ontheffing te verlenen voor delen van het onderwijsprogramma of de inhoud van het onderwijsprogramma aan te passen. De directie van de school neemt hiertoe het besluit, meldt dit waar nodig aan de inspectie en zorgt voor een onderbouwde verantwoording. Ze doet dit binnen de kaders van de wet- en regelgeving.

Het ministerie van OCW stelt na overleg met het veld de onderwijsprogramma's en vakkenpakketeisen op en bepaalt daarmee welke kennis en vaardigheden beheerst moeten worden. Ontheffingen of vrijstellingen zijn maar heel beperkt mogelijk. Zo wordt er nooit ontheffing gegeven van het afleggen van examen in Engels in het voortgezet onderwijs. Een uitzondering op deze regel is de mogelijkheid voor scholen om leerlingen met dyslexie op het vwo vrij te stellen van het examen in de tweede moderne vreemde taal. Ontheffingen zijn, gezien het maatschappelijk belang van talen, niet gewenst en ook niet noodzakelijk, omdat er veel mogelijkheden zijn om met inachtneming van de eisen in het onderwijs en in de wijze van examinering rekening te houden met de mogelijkheden van de leerling met een beperking.

Dit hoofdstuk gaat over de kaders en uitgangspunten bij het toestaan van hulpmiddelen en faciliteiten, het doen van aanpassingen of verlenen van vrijstellingen. Kortom, wat mag wel en wat niet?

Dit hoofdstuk geeft antwoord op vragen als:

- ▶ Welke hulpmiddelen en faciliteiten mogen leerlingen gebruiken bij de examens?
- ▶ Waar kunnen leerlingen en ouders aanspraak op maken in het kader van de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz)?
- ▶ Van welke (onderdelen van) moderne vreemde talen kan een dyslectische leerling worden vrijgesteld?

Het hoofdstuk is van belang voor alle geledingen, maar niet in dezelfde mate. Directie, middenmanagement en docenten moeten weten wat wel en niet mag en wat de jurisprudentie is. Voor het initiëren en opzetten van beleid vraagt dit hoofdstuk extra aandacht van directie en middenmanagement.

11.1 Het eindexamen

Een belangrijk onderdeel van het wettelijk kader vormt artikel 55 van het Examenbesluit (zie www.examenblad.nl > algemeen). Lid 1 van dit artikel luidt als volgt.

Artikel 55

1. De directeur kan toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd, met dien verstande dat aan de overige bepalingen in dit besluit wordt voldaan. Hij doet hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de inspectie.

Op basis van artikel 55 kan de directeur van de school de *examencondities* aanpassen voor onder andere leerlingen met dyslexie. Het artikel spreekt over de wijze van examinering, niet over de exameneisen of de inhoud van het examen zelf. Uitgangspunt van het Nederlandse examensysteem is dat een gelijk cijfer voor bijvoorbeeld Engels tot stand is gekomen op basis van een zelfde prestatie. Dat geldt zowel voor het centraal examen voor geheel Nederland als voor het schoolexamen per school. De school kan aanpassingen voor leerlingen met een beperking zoeken in het toestaan van hulpmiddelen die effectief zijn, en/of in aanpassingen van de toets- of examenvorm met inachtneming van de toets- en exameneisen. Daarbij is het van belang om de eisen, integraal en op onderdelen, te zien als situationele competentie-eisen. Een voorbeeld buiten dyslexie: voor een dove leerling kan een traditioneel gesprek in het Engels onmogelijk zijn. Dat betekent niet dat hem voor dat onderdeel het cijfer 1 moet worden toegekend, maar evenmin dat het voor hem zonder meer vervalft. Ook een dove leerling die zich kwalificeert voor een examen in het voortgezet onderwijs moet, met hulpmiddelen, een gesprek in het Engels kunnen voeren. Dit kan dan bijvoorbeeld door chatten. Dat is wellicht in 'technische' zin misschien geen gesprek, maar situationeel en qua competenties voldoet het aan alle kenmerken die we aan een gesprek toeschrijven.

Deze noodzaak tot aanpassing geldt voor zowel school- als centraal examen. In beide gevallen moet de aanpassing gemeld worden aan de onderwijsinspectie. De inspectie is niet de instantie die toestemming verleent, maar kan wel vaststellen dat met een (beoogde of toegekende) aanpassing regels van het examen zijn geschonden waarop het gemaakte werk ongeldig kan worden verklaard.

Bij het centraal examen levert het College voor Examens (CvE) standaard op bestelling aangepaste toetsen. Als dit standaard aanbod van aanpassingen niet adequaat is voor een leerling met een beperking, dan kan de school contact opnemen met het CvE. De school kan niet zelf het examen aanpassen.

Bij het schoolexamen heeft de school een grote mate van vrijheid in het zoeken naar een geschikte aanpassing. De school moet daarbij wel de eigen interne eisen en de externe eisen die aan het examen worden gesteld, in acht nemen. Deze paragraaf beschrijft een aantal standaard aanpassingen voor dyslexie, die elk afzonderlijk of in samenhang kunnen worden toegepast. Als de standaard aanpassingen, bijvoorbeeld doordat de leerling meer beperkingen heeft, niet adequaat zijn, zoekt de school bij het schoolexamen zelf naar alternatieven die de leerling in staat stellen te laten zien of hij aan de exameneisen voldoet.

De exameneisen zijn voor school- en centraal examen verwoord in het examenprogramma. Het examenprogramma geeft aan welke onderdelen in het schoolexamen aan de orde moeten komen. Scholen hebben de vrijheid om op inhoudelijke, pedagogische of didactische gronden daaraan onderdelen toe te voegen. Met inachtneming van het bovenstaande geldt die toevoeging dan voor alle leerlingen. Zo kan een school vaststellen dat het voor het beheersen van een moderne vreemde taal gewenst is om systematisch ook in het schoolexamen te werken aan de

uitbreiding van de woordenschat. Dat uitgangspunt geldt dan voor alle leerlingen. De school kan dit vertalen in bijvoorbeeld regelmatig terugkerende overhoringen van idioom. Dat is een wijze van examinering die wellicht geen recht doet aan de dyslectische leerling. Als de school constateert dat dat het geval is, zoekt de school naar een andere wijze van examinering die hetzelfde doel dient en dezelfde eisen borgt. Daarbij zijn er veel mogelijkheden.

11.1.1 Tijdverlenging

Leerlingen met een dyslexieverklaring hebben bij het centraal examen recht op een standaard tijdverlenging van 30 minuten. Ga per leerling na of deze echt behoefte heeft aan tijdsverlenging en zo ja, of 30 minuten voldoende is.

Voor het centraal schriftelijk en praktisch examen (cspe) in het vmbo geldt de tijdverlenging niet voor vaardigheidsonderdelen waarbij lezen geen rol speelt. Wel kunnen leerlingen tijdverlenging krijgen bij het lezen ter voorbereiding op de vaardigheidsproef. Bij kleine cspe-onderdelen kan per onderdeel de tijdverlenging kleiner zijn – bij een korte leestekst past geen halfuur verlenging. Bij het schoolexamen hebben leerlingen dezelfde rechten als bij het centraal examen, dus ook recht op meer leestijd. Ook hier geldt weer dat tijdverlenging bij voorkeur in verhouding moet zijn met de toets: bij korte toetsen of toetsen met nauwelijks leeswerk is minder tijdverlenging nodig dan bij een lang examen met veel bronnenmateriaal en leeswerk.

Laat indien mogelijk leerlingen die gebruikmaken van de tijdverlenging, het examen in een aparte ruimte maken, zodat ze geen hinder ondervinden van leerlingen die eerder weggaan.

11.1.2 Lettertype en vergroting

Vanaf 2013 is Arial puntgrootte 12 de nieuwe standaardletter voor het eindexamen. Uitgangspunt is dat dit groot genoeg is voor leerlingen met een leesbeperking. De school hoeft en mag de tekst vanaf dan niet meer zelf vergroten. Om fraude tegen te gaan, mag de envelop met examens pas worden geopend als het examen begint. Voorbeelden van de examens in de nieuwe lay-out zijn te zien op de www.cito.nl (klik door op 'centrale examens').

De nieuwe standaardletter(grootte) voorkomt dat door het kopiëren van examens informatie uit tabellen of verschillen in grijs tinten in figuren wegvallen. Ook maakt het een einde aan het werken met onhandig grote A3-vellen. Laat leerlingen aan de nieuwe letter wennen door Arial punt 12 als standaard te hanteren voor alle proefwerken en toetsen op school.

11.1.3 Auditieve ondersteuning

Wanneer een leerling recht heeft op auditieve ondersteuning, dan geldt dat recht voor zowel het schoolexamen als het centraal examen. De school regelt voor het schoolexamen zelf een individuele voorleeshulp (spraaksynthese of Daisy). Voor het eerste tijdvak van het centraal schriftelijk zijn op bestelling Daisy-cd's met de ingesproken tekst van alle papieren examens beschikbaar of pdf-bestanden die gebruikt kunnen worden met een voorleesprogramma. Voor het tweede tijdvak zijn bij de papieren examens alleen Daisy-cd's beschikbaar voor de vakken Nederlands en Engels; voor alle andere vakken zijn alleen pdf's beschikbaar. Vanaf het examen in 2013 zullen de geleverde pdf's naar verwachting beter geschikt gemaakt zijn voor spraaksynthese (bijvoorbeeld voor het omgaan met kolommen, wisseling van taal et cetera). Deze pdf's zijn te gebruiken in combinatie met de meest gangbare voorleessoftware. Een

proefbestand (pdf) voor het uittesten van de voorleessoftware is opgenomen in de Maart-mededeling 2013 (zie www.examenblad.nl).

Als een leerling tijdens het eerste tijdvak via zijn recht op auditieve ondersteuning gebruik heeft gemaakt van de Daisy-speler en hij legt in het tweede tijdvak examen af in een ander vak dan Nederlands of Engels, dan is er zoals gezegd voor deze leerling geen Daisy beschikbaar. De school kan dan een individuele voorleeshulp regelen, die op verzoek de teksten en vragen voorleest. Net als bij het gebruik van de Daisy-speler, kan de leerling de voorleeshulp vragen om een passage herhaald voor te lezen. Het is belangrijk om dit vooraf met de leerling goed door te nemen en eventueel te oefenen. In de praktijk blijkt dat leerlingen soms enige schroom hebben om te vragen iets nog een keer voor te lezen.

Een alternatief voor het tweede tijdvak is spraaksynthese. Dit is echter alleen geschikt voor leerlingen die al ervaring met de software hebben en die de stemmen en de beperkingen ervan kennen.

11.1.4 Spellingcorrectie

De exameneisen zijn voor alle leerlingen hetzelfde. Dit geldt ook voor de correctievoorschriften voor spelling. Bij het schoolexamen bepaalt de school zelf in welke mate spelling meeweegt bij de correctie. De school mag daarbij geen uitzondering maken voor dyslectische leerlingen: de correctievoorschriften gelden voor alle leerlingen.

Spelling wordt bij de centrale examens streng beoordeeld. Maakt een leerling twee keer dezelfde fout, dan wordt deze twee keer fout gerekend. Toch weegt spelling nooit zwaarder dan ongeveer een tiende van het totaal aantal te behalen punten voor het examen. Een (dyslectische) leerling kan nooit meer dan één punt aftrek krijgen voor spelling en kan deze compenseren door tekstbegrip en andere essentiële taalvaardigheden.

Waar in het schoolexamen, zoals bij Nederlands en de moderne vreemde talen, spelling wordt beoordeeld, doet een school er goed aan om hetzelfde uitgangspunt te hanteren: niet meer dan één punt aftrek voor spelling op het totaal. Het is voor dyslectische leerlingen weinig motiverend wanneer ze door hun spelling voortdurend op een zware onvoldoende uitkomen en niet in de beoordeling wordt meegenomen waar ze wel sterk in zijn.

Het is aan de school om te besluiten dat de voor dyslectische leerlingen gewenste aanpassing voor iedereen geldt (zoals in het centraal examen gebeurt met de lettergrootte), of om te kiezen voor een andere wijze van examinering van alleen de dyslectische leerlingen. De opzet en het karakter van het schoolexamen bieden veel mogelijkheden voor aanpassingen. Als een ander toetstraject met een andere beoordeling van spelling op onderdelen gewenst is in verband met de ontwikkeling van de leerling met dyslexie, en als naar redelijkheid kan worden aangetoond dat dat andere traject er uiteindelijk toe leidt dat de leerling aan globaal dezelfde eisen heeft moeten voldoen, dan is dat mogelijk en kan het ook noodzakelijk zijn.

Een uitgangspunt bij het maken van de afweging wel of geen faciliteiten toe te staan kan zijn, dat hulpmiddelen die de dyslectische leerling later effectief in een vervolgopleiding, werk enzovoort kan inzetten, hem ook in het schoolexamen niet hoeven te worden onthouden. Te denken valt aan gebruik van een woordenboek of (vooral) spellingcontrole op de computer, bij Nederlands en bij moderne vreemde talen.

11.1.5 Tekstverwerker en spellingcontrole

De school kan leerlingen gebruik laten maken van een tekstverwerker met spellingscontrole. Dit recht geldt voor alle eindexamenkandidaten, dus ook voor leerlingen zonder

dyslexie. (Het feit dat dit recht voor alle leerlingen geldt, wil overigens niet zeggen dat scholen voor dyslectische leerlingen geen uitzondering mogen maken.) Bij de examens waar een woordenboek mag worden gebruikt, is een digitaal woordenboek niet toegestaan. Met een digitaal woordenboek kunnen leerlingen veel sneller opzoeken, waardoor er een oneigenlijk voordeel ontstaat.

11.1.6 Afstemming onderwijs en eindexamen

De begeleiding in het onderwijs en de aanpassingen die tijdens het examen worden toegestaan, liggen in elkaars verlengde. Als een leerling bij het examen gebruikmaakt van een bepaald hulpmiddel, zoals een Daisy-speler of voorleessoftware, dan moet hij dat hulpmiddel ook kunnen gebruiken in het onderwijs dat eraan vooraf gaat. De leerling zal minimaal met het hulpmiddel hebben moeten kunnen oefenen. Dit geldt overigens ook wanneer tijdens het examen een ander type software wordt gebruikt dan tijdens het onderwijs. Omgekeerd ligt het iets genuanceerder. Uiteraard is het niet wenselijk dat een leerling tijdens het onderwijs een hulpmiddel wel mag gebruiken, dat bij het examen niet is toegestaan. Toch kan een school bijvoorbeeld besluiten om een digitaal woordenboek in de les wel toe te staan om het lezen te stimuleren en de woordenschat te bevorderen. Het is in dat geval wel belangrijk om tijdig bij toetsen en examens waarbij de woordenschat wordt getoetst, te oefenen zonder digitaal woordenboek.

11.1.7 Aanpassingen melden

De directie van de school besluit binnen de kaders van de wet over een aangepaste afname van het eindexamen en eventuele aanpassingen of vrijstellingen in het onderwijsprogramma. De onderwijsinspectie hoeft hiervoor geen toestemming te verlenen. Wel moet de directie de aanpassingen bij de inspectie melden en onderbouwen op basis van het dossier van de leerling. In artikel 55 van het eindexamenbesluit staat dat dit 'zo spoedig mogelijk' moet gebeuren; een exacte termijn wordt niet genoemd. Deze bepaling onderstreept vooral het belang van een goede afstemming tussen de ondersteuning in het onderwijs en bij het eindexamen. Let wel: het ontbreken van een reactie van de inspectie kan niet worden opgevat als toestemming. Als gekozen is voor een aanpassing die buiten de voorschriften valt (bijvoorbeeld een andere beoordeling van spelling of het toestaan van een digitaal woordenboek) kan de inspectie ook achteraf het examen ongeldig verklaren.

Voor het melden van aanpassingen bij het afnemen van het examen kan de school gebruikmaken van het meldingsformulier *Afwijkende wijze van examineren* in het Internet Schooldossier (zie <https://schooldossier.owinsp.nl>). Een onderdeel van dat dossier is de dyslexieverklaring van de leerling.

Een Daisy- of spraaksynthese-cd moet uiterlijk 1 november voorafgaand aan het eindexamen worden besteld bij DUO (duo@examens.nl) via een speciaal formulier.

11.1.8 De dyslexieverklaring

De school moet de aanpassingen kunnen onderbouwen met een officiële dyslexieverklaring afgegeven door een GZ-psycholoog (zie hoofdstuk 4). Voor verlenging van de examentijd met maximaal 30 minuten hoeft de dyslexieverklaring geen aparte vermelding te bevatten. De

vaststelling dat de betreffende leerling dyslexie heeft, is daarvoor voldoende. Als er andere faciliteiten nodig zijn, zoals auditieve ondersteuning of een langere verlenging van de examentijd dan 30 minuten, dan moeten deze wel expliciet in het begeleidingsadvies in de dyslexieverklaring zijn omschreven. Het kan nodig zijn om daartoe het begeleidingsadvies in de verklaring te laten herzien door de GZ-psycholoog; het dyslexieonderzoek hoeft daarbij niet opnieuw gedaan te worden. Hoewel een dyslexieverklaring altijd geldig blijft, is het belangrijk om het begeleidingsadvies te laten herzien wanneer de omstandigheden voor een leerling veranderen, bijvoorbeeld bij de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs, of wanneer er nieuwe inzichten of ontwikkelingen zijn in de ondersteuningsmogelijkheden.

11.1.9 Zorgplicht

In tegenstelling tot wat het woordje 'kan' in artikel 55 doet vermoeden – 'De directeur kan toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat' – is het bieden van adequate ondersteuning voor leerlingen met dyslexie niet vrijblijvend. 'Kan' zal veeleer als 'moet' moeten worden geïnterpreteerd.

Scholen en schoolbesturen hebben een zorgplicht: alle leerlingen die worden aangemeld of staan ingeschreven en die extra ondersteuning nodig hebben, moet een passend onderwijsaanbod worden geboden. Dat betekent onder meer dat de school leerlingen adequaat moet compenseren voor de gevolgen van hun dyslexie, bijvoorbeeld door het gebruik van hulpmiddelen toe te staan. (Zie ook de volgende paragraaf)

11.2 Wet gelijke behandeling

Met ingang van 1 augustus 2009 is de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz) ook van toepassing op het basis- en het voortgezet onderwijs. Op basis van deze wet (artikel 5b, in samenhang met artikel 1) is het verboden om onderscheid te maken bij het verlenen van toegang tot onderwijs, bij het aanbieden van onderwijs, bij het afnemen van toetsen en bij het afsluiten van onderwijs.

'Verbod op onderscheid' betekent dat scholen verplicht zijn tot doeltreffende aanpassing als (de ouders van) een leerling met een beperking hierom (vragen) vraagt. Dit kan bijvoorbeeld gaan om het toestaan van een voorleesprogramma in de les en tijdens de examens. Wel moet het gaan om een redelijke aanpassing die niet te belastend is (artikel 2). Een leerling (of zijn ouders) kan (kunnen) bijvoorbeeld niet van de school eisen bepaalde voorleessoftware toe te staan of aan te schaffen, terwijl de school beschikt over een goedkoper alternatief met dezelfde ondersteuningsmogelijkheden. Als een school niet consequent of helder is wat betreft het gebruik van een doeltreffende aanpassing, kan dit leiden tot verboden onderscheid op grond van handicap of chronische ziekte.

Als ouders het niet eens zijn met de ondersteuning die de school biedt voor hun kind, dan kunnen ze een klacht indienen bij het College voor de Rechten van de Mens (zie www.mensenrechten.nl). Ook kunnen zij een klacht indienen als een school hun kind niet toelaat omdat het dyslexie heeft of als het kind om deze reden van school wordt verwijderd. Een andere reden om een klacht in te dienen kan zijn dat de school weigert om een doeltreffende aanpassing te realiseren.

De school kan eveneens, proactief, een bepaalde beleidskeuze ter toetsing voorleggen aan het college.

Belangrijk voor scholen om te weten is dat de Wet gelijke behandeling uitgaat van een verschuiving van de bewijslast. Als de aanklager aannemelijk maakt dat de aangeklaagde schuldig is, moet de aangeklaagde – lees: de school – met feiten kunnen onderbouwen dat ze niet in strijd met de wet gehandeld heeft.

Voorbeelden van oordelen van het College voor de Rechten van de Mens zijn te vinden op www.mensenrechten.nl (zoek op 'dyslexie'). De oordelen laten zien hoe het college het 'verbod op onderscheid' interpreteert. De volledige tekst van de Wet gelijke behandeling is te vinden op www.wetten.nl.

11.3 Vrijstellingen voor de tweede moderne vreemde taal

De mogelijkheden om ontheffing te verlenen voor de tweede moderne vreemde taal verschillen per schoolsoort, per leerjaar of per leerweg (vmbo).

Ook voor vrijstellingen is het de verantwoordelijkheid van de school om per geval de mogelijkheden te bekijken. Er is geen toestemming vooraf van de inspectie nodig. De leerling moet in plaats van de taal een vervangend vak kiezen met een normatieve studielast van ten minste 440 uren. De keuze is afhankelijk van het aanbod van de school.

Wanneer het gaat om aanpassingen aan het onderwijsprogramma of om vrijstellingen van (onderdelen van) bepaalde vakken is het van belang om goed de doorstroommogelijkheden van de leerling in het oog te houden. Dit geldt bijvoorbeeld wanneer de school een andere invulling geeft aan het vak Frans of Duits.

11.3.1 Vrijstellingen in het vmbo

In de eerste twee leerjaren van het vmbo is Frans óf Duits als tweede moderne vreemde taal verplicht. Scholen mogen zelf kiezen welke van deze twee zij aanbieden, maar mogen ook beide talen aanbieden. Voor het volgen van alleen Frans of alleen Duits is daarom geen ontheffing nodig. Vrijstelling voor Frans én Duits is niet mogelijk. Op scholen waar maar één taal wordt gegeven, kan dus geen vrijstelling worden gegeven. Een uitzondering kan worden gemaakt voor leerlingen die doorstromen naar de basisberoepsgerichte leerweg (zie Inrichtingsbesluit Wet op het voortgezet onderwijs (WVO), artikel 22, eerste lid).

Wel kan de school in de eerste twee leerjaren van het vmbo zelf invulling geven aan het onderwijs in die tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor de moderne vreemde talen. Zo kan er bijvoorbeeld meer nadruk worden gelegd op mondelinge communicatie en minder op leesvaardigheid. De school moet hierbij wel rekening houden met de doorstroommogelijkheden van de leerling.

Alleen in een aantal specifieke gevallen (zie Inrichtingsbesluit WVO, artikel 22, tweede lid) is ontheffing voor Frans én Duits mogelijk. Het gaat hierbij niet in eerste instantie om dyslectische leerlingen. Ontheffing is mogelijk voor leerlingen die:

- Spaans, Arabisch of Turks volgen;
- buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen. Deze leerlingen hebben in de tussentijd niet al op een andere vmbo-school in Nederland onderwijs gevolgd en stromen niet in het eerste leerjaar in. Wanneer ze in het eerste jaar instromen, kunnen ze het reguliere programma volgen en is er geen sprake van achterstand.

In de bovenbouw van het vmbo zijn er weinig mogelijkheden tot ontheffingen geregeld, omdat er in de verschillende sectoren veel keuzevrijheid is. Het probleem kan meestal worden omzeild door een vak (lees: Frans of Duits) eenvoudigweg niet te kiezen. De ontheffingsmogelijkheden concentreren zich daarom op de sector Economie.

In de sector Economie moeten leerlingen kiezen tussen wiskunde of een tweede moderne vreemde taal. Ze kunnen dan ook de tweede moderne vreemde taal vermijden door wiskunde te kiezen. Leerlingen die in de eerste twee leerjaren ontheffing hadden voor Frans of Duits, behouden deze ontheffing in de sector Economie. In plaats van Frans of Duits kunnen ze kiezen voor Arabisch, Turks, Spaans, maatschappijleer II, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde. Dit geldt ook voor leerlingen die onderwijs gaan volgen in de basisberoeps-gerichte leerweg en die eerder leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) volgden.

De mogelijke vrijstellingen voor de bovenbouw van het vmbo zijn vastgelegd in het Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26n.

11.3.2 Vrijstellingen in het havo en het vwo

In de eerste drie leerjaren van havo en vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen ontheffing worden verleend aan dyslectische leerlingen. Wel kan de school in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor moderne vreemde talen. De school moet hierbij wel rekening houden met de mogelijke profielkeuze van de leerling in verband met zijn doorstroommogelijkheden.

Alleen in een aantal specifieke gevallen – het gaat niet specifiek om leerlingen met dyslexie – is ontheffing mogelijk:

- Leerlingen die Spaans, Russisch, Italiaans, Arabisch of Turks volgen, kunnen ontheffing krijgen voor Frans óf Duits. Het is niet mogelijk beide vakken te vervangen;
- Leerlingen die buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen, kunnen ontheffing krijgen voor Frans, Duits of beide talen. Deze leerlingen hebben in de tussentijd niet al op een andere havo- of vwo-school in Nederland onderwijs gevolgd en stromen niet in het eerste leerjaar in. Wanneer ze in het eerste jaar instromen, kunnen ze het reguliere programma volgen en is er geen sprake van achterstand.

In de bovenbouw van het havo is per 1 augustus 2007 een tweede moderne vreemde taal in drie van de vier profielen niet verplicht. Havo-leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan Cultuur en maatschappij.

Leerlingen in de bovenbouw van het atheneum moeten naast Engels een tweede moderne vreemde taal volgen. Hiervoor kunnen Frans, Duits, Spaans, Italiaans, Russisch, Arabisch, Turks of Fries worden aangeboden. Leerlingen kunnen hiervan ontheffing krijgen als zij:

- een stoornis hebben die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis hebben die effect heeft op taal;
- een andere moedertaal hebben dan Nederlands of Fries;
- onderwijs volgen in het profiel Natuur en techniek of Natuur en gezondheid, en, bijvoorbeeld door hun dyslexie, zo slecht presteren op de taal waarvoor ze de ontheffing vragen,

dat dit naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding in de weg staat. Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

De mogelijke vrijstellingen voor de bovenbouw van het havo en het vwo zijn vastgelegd in het Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26n.

11.3.3 Vrijstellingen voor Nederlands en Engels

Vrijstelling voor Nederlands en Engels is niet mogelijk. Nederlands en Engels zijn verplichte vakken voor alle leerlingen; het minimale niveau dat leerlingen moeten behalen is vastgelegd in de kerndoelen. Artikel 11d van de WVO biedt weliswaar ruimte om in individuele gevallen ontheffing te verlenen voor onderdelen van de kerndoelen, maar dit heeft alleen maar zin voor onderdelen van vakken die in de onderbouw worden afgesloten. Nederlands en Engels zijn verplichte eindexamenvakken. Voor exameneisen kan geen ontheffing worden verleend.

Bijlage 2

Volgkaart dyslexie

Naam: Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Klas: Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Datum: Klik hier als u tekst wilt invoeren.

Ingevuld door: Klik hier als u tekst wilt invoeren., met leerling

	onvoldoende	voldoende	goed
Toepassen van spellingregels	☐	☐	☐
Woordbeeld	☐	☐	☐
Handschrift, werkverzorging	☐	☐	☐
Leestempo	☐	☐	☐
Leesnauwkeurigheid	☐	☐	☐
Begrijpend lezen	☐	☐	☐
Automatiseringsvermogen	☐	☐	☐
Mondelinge vaardigheid	☐	☐	☐
Werktempo	☐	☐	☐
Concentratie	☐	☐	☐
Inzet	☐	☐	☐
Studieaanpak	☐	☐	☐
Zelfvertrouwen	☐	☐	☐

	Laptop met spellingcontrole (bij schrijfopdrachten Ne en MVT)	Voorleessoft-ware bij toetsen (Kurzweil)	Ingesproken boeken	Geen onvoorbereide leesbeurten	Extra tijd: Vmbo**/H/V**	Gebruik woordenboek (m.u.v. begrips- en spellingtoetsen)
*						
Ne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

* Overige vakken zelf aanvullen

** Extra tijd op VMBO KB en VMBO TG onderbouw: op deze afdelingen worden alle toetsen zo opgesteld, dat deze in 40 minuten gemaakt kunnen worden. De leerlingen met dyslexie krijgen tijdens de les extra tijd om de toets te maken. De andere leerlingen leveren na 40 minuten hun werk in.

Extra tijd op VMBO TG bovenbouw en H/V: op deze afdelingen zijn de toetsen langer van stof. Voor deze leerlingen is een afzonderlijk toetslokaal ingericht, met een eigen rooster en een surveillant. Dyslectische leerlingen die een toets krijgen, maken hier hun toets met verlengde tijdsduur (zie bijlage).

Afspraken t.a.v. werkhouding, inzet, studieaanpak, overig: [Klik hier als u tekst wilt invoeren.](#)

Handtekening: Leerling

Ouders

Mentor

De mentor vult deze kaart in november in met de leerling. Opslaan als 'volgkaart dyslexie achternaam, voornaam', op de L-schijf-> Dyslexie -> volgkaart -> ingevulde volgkaarten.

De informatie van deze volgkaart vormt tevens de basis voor de uiteindelijke facilitering die voor de Centrale Examens worden aangevraagd. Indien de opties "Ingesproken boeken" en/of "Kurzweil" zijn aangekruist, volgt op het CE een ingesproken versie.

Bijlage 3

Schematische samenvatting

Onderwerp	Rol ouders/leerling	Rol school
School biedt ondersteuning aan leerlingen die dat nodig hebben (waar mogelijk op maat)	Leerlingen met de diagnose dyslexie kunnen aanspraak maken op extra faciliteiten. Ouders leveren officiële dyslexieverklaring aan.	Bevoegd gezag stelt bij plaatsing van iedere leerling een ontwikkelingsperspectief vast De docenten zijn op de hoogte van de dyslexie en de afspraken die gelden voor deze leerling.
Begeleiding van dyslexie in de klas (= basisondersteuning)	Leerling overlegt met mentor/vakdocent/ Rol leerling: - zet zich ondanks de problemen in om toch de gewenste doelen te bereiken - weet wat zijn of haar moeilijkheden of sterke kanten zijn en bespreekt dit met de mentor - let er op dat gemaakte afspraken met de docent ook worden nagekomen - stelt zich actief en verantwoordelijk op.	Binnen vaksectie wordt regelmatig gesproken over didactiek, toetsing en beoordeling. Docenten bespreken met leerlingen wat de dyslexie betekent voor hun vak. De school kent richtlijnen voor instructie, toetsing en beoordeling.
Specifieke ondersteuningsbehoefte	Wordt vastgesteld in een gesprek tussen de mentor en de leerling. Per vak kan worden aangegeven of extra ondersteuning noodzakelijk is. Input ouders: via oudercontact Ouders ontvangen jaarlijks een vragenlijst om de begeleiding te evalueren.	Draagt zorg voor specifieke faciliteiten. (zie p.7) Ondersteuningsbehoefte wordt vastgelegd en geëvalueerd met behulp van de volgkaart dyslexie.

Centrale toetsweken, schoolexamen en centraal examen	Tijdens centrale toetsweken en schoolexamen krijgen alle dyslectische leerlingen extra tijd toegewezen	Centrale toetsweken en schoolexamenweken: school stelt apart rooster samen (in apart lokaal). School maakt gebruik van de meest recente volgkaart voor het organiseren van faciliteiten tijdens CE. Ingevulde volgkaarten worden verwerkt in een overzicht, dat voor alle docenten toegankelijk is.
Dyslexiepas en begeleiding op school	Alle leerlingen met een dyslexieverklaring ontvangen een dyslexiepas en krijgen in de brugklas een periode dyslexiebegeleiding aangeboden. In het tweede leerjaar worden er terugkombijeenkomsten georganiseerd. In hogere leerjaren blijft de dyslexiebegeleider het aanspreekpunt.	School verstrekt dyslexiepas en begeleiding in brugklas. School organiseert terugkombijeenkomsten. Dyslexiebegeleider blijft aanspreekpunt.
Externe begeleiding	Indien ouders een externe instantie in de arm nemen voor specifieke begeleiding, informeren zij de school omtrent vorderingen.	
Vrijstelling of alternatieve invulling van Frans en/of Duits.	Ouders dienen na overleg met de mentor een verzoek in.	School neemt binnen 6 weken een besluit hierover.